МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»
ВІННИЦЬКИЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра соціальних технологій

Освітня програма 231 «Соціальна робота»
Спеціальність: 231 «Соціальна робота»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «бакалавр»

«ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ»

Студентка _____ Нойманн Мірабелла Діана
(підпис)

Науковий
керівник _____ д.пед.н., проф. Давиденко Г.В.
(підпис)

Рецензент _____
(підпис)

Допущено до захисту
Завідувач кафедри соціальних технологій
_____ «___» _____2024 р. Костенко Н.І.
(підпис)

Вінниця – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА 5

1.1.Розвиток волонтерства і його історичні виміри в Україні та світі 5

1.2. Різновиди волонтерства та їх характеристика в сучасному суспільстві 11

1.3. Законодавча база волонтерства в Україні та порівняльний аналіз з іншими країнами 21

РОЗДІЛ 2. РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ 30

2.1. Вплив волонтерської діяльності на забезпечення сталого розвитку суспільства в Україні 30

2.2. Системний аналіз волонтерської діяльності в контексті національної безпеки України 39

ВИСНОВКИ 48

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Волонтерський рух в сучасному світі визнається ключовим елементом громадянського суспільства, що не тільки забезпечує соціальну підтримку, але й відіграє важливу роль у зміцненні міжнародних зв'язків. Україна, яка стоїть на шляху активізації своєї ролі в світовому співтоваристві, визнає важливість волонтерської діяльності в контексті міжнародної співпраці.

Окремі аспекти діяльності волонтерів розкриті в працях вітчизняних науковців, таких як Байдак Т.М., Болотова В.О., Вашкович В.В., Грищенко Н.І., Звєрєва І.Д., Літяга І.В., Ляшенко Н.О., Проценко О.О., Сидоренко С.М., Ситняківська С.М., Сірко В.С., Чайка І.Ю..

У даній роботі ми розглянемо ключові етапи розвитку волонтерського руху в Україні, робота висвітлить важливі історичні зміни та кризові моменти, які впливали на його формування.

Детальний аналіз видів волонтерської діяльності в Україні дозволить визначити широкий спектр внеску громадян у сфери освіти, медицини, екології тощо. Окремий акцент буде зроблено на законодавчій базі, яка регулює волонтерство та визначає його роль у суспільстві.

У досліджені розглянемо вплив волонтерської діяльності на ключові аспекти сталого розвитку суспільства, включаючи громадську свідомість, освіту та соціальну взаємодію.

Особлива увага буде приділена системному аналізу волонтерської діяльності та її взаємозв'язку з національною безпекою України. Робота розкриє стратегічний внесок волонтерів у зміцнення національної безпеки та стабільності в країні.

Мета дослідження: Визначити роль та вплив волонтерського руху в контексті міжнародної співпраці на сталий розвиток суспільства в Україні, а також провести системний аналіз волонтерської діяльності щодо її впливу на національну безпеку.

Завдання дослідження:

1. Дослідити етапи розвитку волонтерського руху, з урахуванням змін у соціокультурній та політичній сферах країни.

2. Систематизувати напрямки волонтерської діяльності в Україні та оцінити їхній вплив на розвиток різних сфер суспільства.

3. Проаналізувати законодавчі акти, які регулюють волонтерство в Україні, з особливим акцентом на правовий статус волонтерів та обов'язки організацій.

4. Вивчити роль волонтерства у формуванні громадянського суспільства, освіти, охорони здоров'я та інших сферах.

5. Дослідити вплив волонтерського руху на національну безпеку, зокрема його участь у реагуванні на кризові ситуації.

Об'єкт дослідження: Волонтерський рух в Україні.

Предмет дослідження: Вплив волонтерського руху на сталий розвиток суспільства та національну безпеку в Україні.

Теоретична частина дослідження: висвітлено походження волонтерства, класифіковано його різновиди, а також проаналізовано юридичну основу цієї форми громадської діяльності в Україні та за кордоном.

Практична частина дослідження: включає в себе проведення контент-аналізу щодо впливу волонтерської діяльності на забезпечення сталого розвитку українського суспільства, а також системний аналіз волонтерської ініціативи у контексті національної безпеки України.

Публікації. Нойманн М.Д., Жукова О.А. Волонтерська діяльність в Україні: вплив на суспільний розвиток та міжнародні відносини. Подільський науковий вісник, 2023. Вип. № 1. С. 96–101.

Структура і обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (49 найменувань). Загальний обсяг складає 54 сторінки, з них 49 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВОЛОНТЕРСТВА ЯК СОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА

1.1. Розвиток волонтерства і його історичні виміри в Україні та світі

Волонтерство – це не лише про активну участь в розвитку суспільства, але й про справжню силу, яка здатна трансформувати світ. Історія волонтерства в Україні та світі насичена визначними подіями, які віддзеркалюють сутність та важливість цього явища для нашого сучасного світу.

На початку свого розвитку волонтерство мало просту мету – допомогти тим, хто опинився в скрутному положенні. Його історія насичена війнами, природними катастрофами та епідеміями, коли групи волонтерів об'єднували зусилля для надання допомоги потребуючим. Україна, яка зазнала численних випробувань у своїй історії, волонтерський рух виявився дуже активним і дієвим, забезпечуючи допомогу в часи криз та надзвичайних ситуацій.

Однак волонтерство стало не лише реакцією на негоду чи біду. З плином часу воно перетворилося на потужний механізм розвитку суспільства. У багатьох країнах волонтери активно беруть участь у впровадженні соціальних та культурних ініціатив, сприяють освіті, охороні здоров'я, захисту навколишнього середовища та іншим сферам. Вони стають каталізаторами позитивних змін і демонструють, що кожен може внести свій вклад у становлення кращого світу [21, с. 22].

Отже, розглядаючи історію волонтерства в Україні та світі, ми вбачаємо, як цей рух перетворився з простого акту допомоги в потужний інструмент глибокого соціального та культурного розвитку. У наш час волонтерство визнається не лише як реакція на проблеми, але й як засіб досягнення стійкого позитивного впливу на суспільство та людей.

Терміни та походження волонтерства вивчаються в контексті його суспільного розвитку. Історія волонтерського руху має свої коріння на Заході, де

в перші часи його існування волонтерами виступали самаритяни, надаючи безкоштовну допомогу особам, що опинялись у потребі. Однак важливим етапом в еволюції цього руху є 2019 рік, коли світова спільнота відзначатиме 160-річчя з моменту його зародження. Це пов'язано з розпізнанням початку волонтерства у 1859 році, коли швейцарський підприємець і громадський діяч Жан Анрі Дюнан, вражений трагічними подіями під час однієї з найжахливіших битв австро-італо-французької війни (під Сольферіно), взяв ініціативу у створенні Міжнародного комітету Червоного Хреста [16, с. 17].

Сама битва призвела до смерті понад 9 тисяч солдатів і залишила понад 9 тисяч поранених на полі бою. Відчуття обурення та необхідності надавати допомогу постраждалим стало основою для створення організації, яка діяла на добровільних засадах і спрямовувалася на надання першої медичної допомоги пораненим. Цей вчинок Жана Анрі Дюнана визнано його нобелівською премією миру. Принципи, закладені ним у роботі Червоного Хреста, послужили основою для віддання активних громадян різних країн справі волонтерства. Рух поширився на різні сфери діяльності, включаючи допомогу бідним, лікування важкохворих, турботу про сиріт, грамотність та протидію пияцтву.

У XIX столітті відзначався значним розквітом благодійницької діяльності, спрямованої на досягнення подібних мет. В цей період сформулювалася і розвивалася ідея волонтерства, що походить від французького «volontaire» (доброволець), латинського «voluntarius» (добровільний), «voluntas» (воля, намір) і «volō» (бажання, намір). Волонтерство визначалося як добровільна, безкорисна та суспільно корисна діяльність, яка може виконуватися як окремими особами, так і організаціями.

У 1920-ті роки в Франції виник перший волонтерський загін біля Вердена, в якому брали участь молодь з Франції та Німеччини [43, с. 36]. 152 волонтери безоплатно відновлювали зруйновані ферми, вкладаючи свій труд у відновлення після Першої світової війни. Важливою рисою цього руху було те, що волонтери не отримували жодної оплати за свою працю. Водночас зацікавлені сторони

забезпечували їх житлом, харчуванням та медичним страхуванням. Цей принцип підтримки волонтерів залишився актуальним і в наш час.

Міжнародна громадська служба, заснована П'єром Сересолем у 1920 році, розпочала свою діяльність як гуманітарний рух з принципом «Не говорити, а діяти». Ця організація визначилася динамічним підходом до вирішення проблем та активною участю у гуманітарних ініціативах.

Розквіт волонтерського руху в Сполучених Штатах Америки припадає на 1930-ті роки, коли приблизно три мільйони молодих людей активно включилися у цю добровільну ініціативу. Заснована президентом Франкліном Рузвельтом, організація Civilian Conservation Corps була створена з метою зниження рівня безробіття та вирішення соціально-економічних проблем того часу [48, с. 242].

Наступний великий етап розвитку волонтерства в США відзначається починаючи з 1961 року, коли президент Джон Кеннеді започаткував організацію «Служба миру». У 1970 році в Ізраїлі створено національну цивільну службу, щоб надати можливість волонтерського служіння релігійним єврейським дівчатам, які, згідно з законом, не повинні проходити військову службу.

З початку 1980-х років в Європі волонтерські загони широко розповсюджували екологічні проекти. В Сполучених Штатах, зокрема з 1993 року за президентства Білла Клінтона, волонтерський рух досягав свого піку. Фінансова підтримка президента призвела до значного зростання кількості волонтерів, досягаючи 35 тисяч осіб до 1996 року.

На XI Всесвітній конференції Міжнародної Асоціації добровільних зусиль у Парижі 14 вересня 1990 року була прийнята Загальна декларація волонтерів. У цьому документі визначаються цілі, значення та принципи руху. Волонтерські організації існують сьогодні в 80 країнах світу. Генеральна Асамблея ООН визнала 2001 рік Міжнародним роком волонтерів. Основні завдання цього року включали в себе підвищення визнання волонтерської діяльності, надання підтримки та сприяння їй, популяризацію, а також створення мережі для поширення та обміну інформацією про волонтерство. Для досягнення цих цілей необхідна тісна співпраця громадських організацій, держави та приватних осіб.

Сучасний волонтерський рух об’єднав представників більш як 100 країн світу, стаючи глобальним феноменом, який набуває все більшого впливу. В Сполучених Штатах Америки понад 60% жінок приділяють свій час волонтерській роботі, витрачаючи в середньому 3,4 години на тиждень, тоді як близько 50% чоловіків призначають приблизно 3,6 години на тиждень на волонтерство [14, с. 5]. Громадяни Канади активно волонтерять у середньому 191 годину на рік, що еквівалентно 578 000 повнопрофесійним робочим місцям.

У Франції 19% дорослого населення, з яких 60% регулярно, беруть участь в діяльності волонтерських організацій, відділяючи їй більше 20 годин на місяць. Кожен третій громадянин Німеччини (22 мільйони осіб) є волонтером, відділяючи більше 15 годин на місяць для роботи волонтерських асоціацій, проектах і групах взаємодопомоги [14, с. 6].

На жаль, в Україні сучасний стан волонтерства свідчить про його зниження через неефективну державну політику та недостатню підтримку.

В Україні історія волонтерства корініться в давнині, і хоча точна дата зародження волонтерського руху для підтримки армії чи утворення волонтерських організацій узагальнюється, це явище історично спирається на глибокі традиції. Згідно з дослідженнями історика Галичини Адріани Огорчак, українці завжди виявляли турботу про старших та безпорадних, вдів, та сиріт. Принцип «сильний допомагає слабшому» був закріплений в їхньому колективному світосприйнятті, і вони часто об’єднувалися для великих справ [10, с. 218].

Знамениті постаті, такі як Іван Мазепа, Костянтин Остромадський, Михайло Грушевський та Петро Сагайдачний, не лише служили відомими політичними діячами, але також виступали меценатами та благодійниками. Їхня гуманістична спрямованість та підтримка тих, хто потребує допомоги, визначали дух взаємопідтримки в українському суспільстві.

Милосердя, благодійність, альтруїзм та гуманізм стали основою для розвитку волонтерського руху. Відзначають небайдужістю до чужих проблем, українці виявляли тепло та турботу до своїх співгромадян. На слова

національного вченого Н.В. Заверика, історія волонтерства в Україні налічує понад століття. Порив до надання допомоги тим, хто знаходиться в складних ситуаціях, завжди був невід'ємною частиною культурної та соціальної тканини українського суспільства.

Першими вітчизняними волонтерами можна вважати представників Червоного Хреста, які організували добровільний запис у сестри милосердя для роботи в шпиталях та лікарнях для бідних. Згідно з певними даними, існує документ від 21 січня 1919 року, що фіксує пожертву селян другої сотні Окремого куріння Січових стрільців у місті Новий Буг: 38 хлібних одиниць, 12 кусків сала, 11 карбованців і 60 копійок [13].

У період радянської влади, де переважала ідеологія братерства та спільноти, волонтерство набуло характеру почесної обов'язковості. Наприклад, варто згадати відомі «суботники» і «недільники». Часто зустрічалася фраза «добровільно-примусово». Сутність явища волонтерства була трансформована, а індивідуальна доброчесність особистості уступила місце волі спільноти, держави та влади, які ставились вище, ніж індивідуальна особистість.

Мабуть, саме через це надзвичайно складно відновити престиж та статус волонтерської праці в сучасних умовах. Незважаючи на практично 27 років незалежності України, цей термін вже надто великий. Проте, матеріальні труднощі, вплив світогляду «моя хата з краю» та виражена прагматичність пересічного українця заважають повному процвітанню явища «волонтерства». В своїй суті, поняття «волонтерство» прибуло до нас разом із термінами «громадянське суспільство», «демократія» та «громадські організації». Волонтерство є невід'ємною складовою громадянського суспільства. Без участі волонтерів важко уявити існування громадських організацій та благодійності загалом, а їхня роль невідома уможливлює якісний суспільний контроль над діями влади та бізнесу.

В Україні період розвитку волонтерського руху розпочався в початку 90-х років XX століття, із створенням служби, відомої як «Телефон Довіри», яка функціонувала у різних містах, включаючи доброчинний «Телефон Довіри» в

Одесі [44, с. 156]. З 1992 року в Україні активно розгорталася мережа соціальних служб для молоді, яка зараз охоплює центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Головною метою їхньої діяльності є втілення державної молодіжної політики та завдань, визначених у Декларації «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (15.12.1992, № 2859) [20] та Законі України «Про сприяння становленню та соціальному розвитку молоді в Україні» (05.02.1993, № 2998-XII) [24].

Створення центрів соціальних служб для молоді (нині – центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) визначено як каталізатор активного розвитку волонтерського руху. У цей період проводилася інтенсивна підготовка волонтерів для реалізації різноманітних вузькоспеціалізованих програм, зокрема: робота з безпритульними, соціально-педагогічна підтримка дітей та молоді з особливими потребами, консультування у службі «Телефон Довіри», проведення просвітницьких заходів з найгостріших проблем, таких як наркозалежність, ВІЛ/СНІД, тютюнопаління та зловживання алкоголем.

Наряду з господарськими структурами, які залучають до своєї діяльності волонтерів, починають формуватися громадські організації, спрямовані на об'єднання та координацію зусиль у підтримці та розвитку волонтерського руху в Україні, а також на захист законних інтересів своїх членів. Першою з таких організацій був Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» [15], який було засновано на початку 1995 року та отримав юридичну реєстрацію у 1998 році (згідно з рішенням Міністерства юстиції України від 16 грудня 1998 року, рішення № 1104).

Термін «волонтерство» в Україні почав використовуватися за західним зразком на початку 90-х років XX століття, і офіційне визнання йому було надано розпорядженням Кабінету Міністрів від 10 грудня 2003 року № 1895. Цим же розпорядженням було схвалено Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг [32]. Крім того, визнання волонтерської діяльності закріплено Законом України від 19 квітня 2011 року за № 3236-VI «Про волонтерську діяльність» [23].

Особливість волонтерського руху в Україні визначається найбільшою чисельністю його учасників серед учнівської та студентської молоді. Початково волонтерська діяльність здійснювалася індивідуально окремими волонтерами, які потім об'єднувались у групи. З плином часу виникли лідери, які узгоджували дії роз'єднаних груп та почали працювати під централізованим керівництвом. Цей процес підсилив вплив волонтерів на державний апарат та підвищив ефективність наданої допомоги. Винятковий розгін волонтерської активності в Україні відбувся під час проведення Європейського чемпіонату з футболу 2012 року. За даними організаційного комітету «ЄВРО-2012 Україна», хоча було потреба у близько 5,5 тисяч волонтерів, понад 24 тисячі осіб висловили бажання стати волонтерами УЄФА, із яких більшість (90%) представляли Україну та Польщу.

1.2. Різновиди волонтерства та їх характеристика в сучасному суспільстві

Існує розмаїття способів участі в волонтерській діяльності, що охоплює широкий спектр дій, включаючи, але не обмежуючись, фарбування парканів, роздачу листівок, готування їжі та надання притулку. Зростання людських потреб і недостатня здатність держави задовольняти ці потреби призводять до формування благодійних організацій, які самостійно взяли на себе завдання забезпечення допомоги.

Необхідно підкреслити, що кожен конкретний вид волонтерської діяльності, незалежно від того, чи він спрямований на конкретну сферу чи вид допомоги, вимагає волонтера маючи хоча б базові кваліфікаційні навички. Наприклад, без базового розуміння, як взаємодіяти з різними видами тварин, неможливо належним чином працювати з ними.

Існує різноманітна класифікація видів волонтерської діяльності. Розглядаючи традиційний підхід до класифікації, можна виділити:

— Формальне волонтерство можна визначити як вид діяльності, який передбачає залучення волонтера на довготривалій основі відповідно до зазначених правил. В рамках цього формату волонтер зобов’язаний виконувати повний робочий день, надавати послуги щоденно та дотримуватися встановленого плану роботи. Такий вид волонтерства, як правило, включає в себе структуру бізнес-менеджменту для ефективної координації дій та досягнення поставлених цілей.

Напроти тому, неформальне волонтерство відбувається переважно в місцевих громадах з метою вирішення їхніх локальних потреб. Учасники неформального волонтерства зазвичай є членами цієї спільноти, що об’єднується навколо спільного інтересу та намагається вирішити його. Такий вид волонтерства не має чіткої структури, а волонтери не мають чітко визначених ролей. Діяльність може здійснюватися тими, хто має на це час і бажання. Основним стимулом для участі в таких громадських ініціативах, зазвичай, є обмін досвідом та взаємодопомогою, і учасники, скоріше за все, розглядають один одного як друзів, а не просто добровольців.

— Державне волонтерство визначається активною участю в сферах управління та адміністрування, включаючи керівництво. Для виконання цієї діяльності вимагається наявність лідерських, ораторських та дипломатичних навичок. Волонтери у сфері управління працюють у чітко визначених ролях, при цьому вони несуть значний обсяг відповідальності та підзвітності. Для забезпечення ефективності їхньої роботи використовуються спеціальні системи та процедури, спрямовані на забезпечення прозорості та звітування перед зацікавленими сторонами [2].

Волонтери у сфері управління також можуть брати участь у волонтерських ініціативах в інших сферах організації, в залежності від її розміру, масштабу та структури. Їхня участь визначається не лише специфічними обов’язками, але і потребами та можливостями самої організації.

— Соціальне волонтерство, хоча подібне до неформального, відрізняється тим, що його учасники прагнуть досягти конкретних змін на благо

суспільства. У порівнянні з неформальним волонтерством, яке часто обмежується локальними ініціативами, соціальне волонтерство має більш глобальний та значущий характер. Групи, зайняті соціальним волонтерством, можуть мати відносно неструктурований характер, схожий на неформальні групи, але в процесі роботи необхідність досягнення конкретних результатів може призводити до формування структури і визначення ролей для учасників.

Спрямованість на результати у соціальному волонтерстві призводить до того, що часові рамки роботи стають менш чіткими, а орієнтація на досягнення конкретних цілей стає пріоритетом. Зараз соціальне волонтерство визнано як найпопулярніший вид волонтерської діяльності, охоплюючи широкий спектр напрямків, таких як співпраця з пенсіонерами, ветеранами та дітьми по всьому світі.

— Проектне або організаційне волонтерство визначається як одна з поширених та актуальних форм волонтерської діяльності. Відзначаючись особливістю у контексті сучасного життя, цей вид волонтерства надає можливість виконати обов’язки протягом обмеженого, короткострокового періоду. Залежно від навичок волонтера, волонтер з найкращими результатами обирається для участі в конкретних проектах. Частіше за все, ці проекти мають характер громадських заходів, доступних для всіх бажаючих, оскільки вхід на них є вільним. Отже, організаційне волонтерство передбачає об’єднання людей для спільної допомоги в організації подій, таких як Олімпіада, День Міста, великі концерти чи фестивалі.

У контексті технологічного розвитку виникло нове напрямок волонтерства – медіа-волонтерство. Оскільки інформація стала доступною в Інтернеті та швидко розповсюджується через соціальні мережі, важливо мати представників, які висвітлюватимуть діяльність волонтерів. Таким чином виникло медіа-волонтерство, представлене фотографами, журналістами та блогерами, які онлайн докладно розповідають про всі аспекти волонтерської роботи, інформуючи громадськість та сприяючи залученню нових волонтерів.

Різноманітність послуг, які можуть надавати волонтери, також визначається характером діяльності, в яку вони включаються.

1. Дружба або наставництво виражається у волонтерській діяльності як форма підтримки для людей, які переживають складний етап у своєму житті і потребують підтримки. В цьому контексті волонтери виступають у ролі друзів, що допомагає уникнути почуття самотності. Ця підтримка може приймати різні форми, такі як дружня розмова, прогулянка чи відвідування осіб у лікарні. Важливою є можливість волонтерів полегшувати психологічний стан і допомагати в подоланні кризи або адаптації до нового статусу чи місця проживання.

2. Адміністративне волонтерство представляє собою форму волонтерської допомоги, де організації шукають добровольців для виконання адміністративних завдань, таких як відповідь на дзвінки, друкування документів та пошук інформації. Цей вид діяльності особливо корисний для студентів, які розпочинають свою кар’єру та шукають можливості для будівництва майбутнього професійного шляху. Добровольці також можуть брати участь у складних та напружених рекламних кампаніях або організації заходів, що сприяє набуттю цінного досвіду.

3. Культурне волонтерство, що є однією з найпопулярніших форм волонтерської діяльності, включає у себе різноманітні можливості для виявлення творчих здібностей. Для учасників цього виду волонтерства є можливість проявити себе як дизайнери, співаки, актори, режисери, коучі чи інші творчі професії, а також надавати підтримку іншим у вивченні різних видів мистецтва. Для тих, хто володіє музичними талантами, це може включати виступи в місцевих будинках для літніх людей або в дитячих садках, створюючи можливість для нових знайомств і вдосконалення практичних навичок.

4. Вчителювання, репетиторство та наставництво є суттєвими формами волонтерської діяльності, особливо в країнах, де доступ до освіти є обмеженим. Волонтери, різного віку та національності, можуть викладати різні предмети, зокрема граматику, письмо та математику. Крім того, існують організації, в

рамках яких волонтери надають безкоштовну допомогу у підготовці до іспитів та інших навчальних заходах [1].

5. Слухання та консультування є ще однією важливою галуззю волонтерської діяльності. Волонтери, які спеціалізуються у консультуванні та слуханні, можуть надавати емоційну підтримку тим, хто переживає важкі моменти чи відновлюється після травматичного досвіду. Різноманіття добровільних послуг у цій сфері охоплює консультативну допомогу та активне слухання, роблячи їх доступними для будь-кого, хто цікавиться наданням чи отриманням підтримки.

Крім того, волонтерську діяльність можна класифікувати залежно від наявних проблем, що потребують уваги та допомоги [3; 25, с. 22-25]:

1. Воєнне волонтерство представляє собою річну ініціативу, за якою добровольці активно залучаються до гуманітарної діяльності у регіонах, де відбуваються військові конфлікти. Території, що оточують ці конфліктні зони, стають джерелом загрози для місцевого населення. Мільйони людей опиняються в обличчі жахливих ризиків, таких як бездомність, втрата рідних та отримання поранень внаслідок стрілянини чи вибухів.

2. Сексуальне насильство, особливо стосовно жінок, є ще одним серйозним наслідком військового втручання. Кожен день жінки та дівчата стикаються із сексуальним насильством, а хлопці часто примушуються вступати до рядів військових. У зв’язку із своєю молодістю, молодь не завжди розуміє, що очікувати від майбутнього та як вести себе в післявоєнному суспільстві. На жаль, жінки часто стають об’єктами фізичного або психологічного насильства та стикаються із посттравматичними синдромами. Волонтери працюють над припиненням насильства щодо жінок в даний момент і прикладають зусилля, щоб уникнути цього у наступних поколіннях дівчат.

Їхня діяльність охоплює як локальні громади, села та міста, так і світовий рівень, де волонтери забезпечують психологічну підтримку жертвам насильства через онлайн-канали або телефон. Важливою задачею також є досягнення мирного співіснування в громадах, де поширене зловживання насильством щодо

жінок. У цей період волонтери спрямовують свої зусилля не лише на надання харчів, води, одягу та предметів для побуту, а й на психологічну підтримку.

3. Волонтерство в умовах природних катастроф, таких як землетруси, цунамі, засухи та повені, є необхідною і непередбачуваною діяльністю. Більшість осіб при плануванні своїх подорожей не приділяє уваги природним особливостям конкретного регіону. Проте в разі виникнення катастроф люди бажають мати гарантію того, що вони застраховані та будуть знаходитися в безпеці. У країнах, що розвиваються та в густонаселених містах, подібні природні події можуть мати катастрофічні наслідки для місцевого населення. Надання негайної допомоги та швидке відновлення інфраструктури набуває важливого значення для підтримки та збереження життя осіб, що постраждали від таких катастроф. Неважливо, чи це допомога біженцям, забезпечення тимчасового притулку та харчування, чи створення таборів для переселенців у конкретних місцях - добровольці відіграють важливу роль у створенні безпечного середовища для постраждалих осіб.

Однією з найбільш руйнівних загроз для людей у всьому світі є голод. Організація «Світова продовольча програма», що базується на волонтерстві, має за мету припинити голод серед мільйонів людей по всьому світу. Робота цієї організації спрямована на врятування життів дітей, які стикаються із проблемами надмірного харчування, а також на забезпечення харчування вразливих груп населення. Завдяки волонтерам, ця організація виконує важливу роль у боротьбі з голодом і забезпеченні життєво важливих ресурсів для тих, хто найбільше цього потребує.

4. Профілактика потенційно смертельних хвороб, таких як малярія, виступає однією з форм волонтерської діяльності, оскільки її поширення можна успішно запобігти. Розповсюдження вірусів може перетворитися на епідемію відсутності належних знань щодо ризиків, пов’язаних із укусами комарів та інших небезпечних комах. Волонтерські організації відіграють ключову роль у поширенні необхідних знань про методи захисту від укусів та у розпізнаванні ознак та симптомів малярії та лихоманки. Основною метою волонтерів є надання

інформації щодо профілактики та протидії інфекційним захворюванням. Наприклад, міжнародна волонтерська організація «Rotary International» вживає заходів для контролю поліомієліту на світовому рівні, протягом понад 30 років висікаючи зусилля для подолання поширення цієї хвороби.

5. Ще однією сферою волонтерської діяльності є боротьба з бідністю. Малозабезпечені особи мають обмежений доступ до необхідних для життя ресурсів, таких як їжа, медична допомога та освіта. Проблеми голоду та недоїдання особливо часто впливають на найбідніший верх суспільства. Оскільки їхні потреби майже не враховані на державному та адміністративному рівнях, подолання цих проблем стає надзвичайно складним завданням. Вони не мають адекватного представництва чи голосу в публічних та політичних дебатах, що ускладнює виходження з бідності. Багато спільнот не можуть задовольнити базові потреби, такі як їжа, одяг та притулок. Зменшення рівня бідності визначається як одна з ключових мета міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй. Проблема бідності є глобальною, і багато індивідуумів щоденно намагаються вирішити її через добровільну працю [3].

6. Існує специфічний вид волонтерства, що спрямований на поліпшення стану природи, такий як турбота про чистоту пляжів або посадка нових дерев. Проблеми забруднення довкілля, глобального потепління та змін клімату стають загальнолюдськими проблемами. Волонтери виконують різноманітні завдання в галузі охорони навколишнього середовища. Велика кількість сміття, втрата біоресурсів, руйнування лісів, забруднення океану та руйнування озонового шару - це лише кілька проблем, які потребують негайного втручання людини для їх вирішення. Ці екологічні проблеми торкаються кожного індивіда на планеті, особливо в сучасному світі, де загрози стають все більш реальними. На щастя, ефективні волонтерські організації, такі як Грінпіс та Всесвітній Фонд Дикої природи, активно працюють над створенням кращого світу кожен день.

Діяльність, спрямована на волонтерство серед молоді, часто виявляється в молодіжних організаціях, які ведуть діяльність для підтримки майбутнього

покоління. Це можуть бути виховальні, навчальні або культурні програми, спрямовані на сприяння розвитку нового покоління.

Існує значна кількість волонтерських організацій, створених спеціально для надання допомоги молоді. У зв'язку з високим ступенем специфікації цієї діяльності, яка вимагає великої уваги та кваліфікації, виникають різні форми волонтерської участі в секторі молоді, а саме [6, с. 7-10]:

— Ситуативне волонтерство є формою волонтерської діяльності, призначеною для виконання конкретних завдань, для яких необхідні спеціальні навички волонтера, такі як вміння керувати автобусом для транспортування дітей або викладання в дитячих літніх таборах. Це передбачає надання волонтерської допомоги під час короткострокових подій, що вимагають конкретних навичок або умінь від волонтера.

— Регулярне волонтерство є формою волонтерської участі, яка передбачає довгострокову співпрацю волонтера з організацією. У такому контексті волонтер бере на себе обов'язки регулярного працівника компанії і виконує роль його помічника або повноцінного співробітника в організації.

— Специфічне волонтерство включає в себе виконання конкретних завдань добровольцями, які зазвичай обираються спільнотою або персоналом на основі їхніх вмінь та навичок.

— Молоде волонтерство полягає в залученні до волонтерської діяльності однолітків, на користь яких спрямована допомога. Ці молоді люди можуть виконувати різні ролі, зазначені вище, але вони виступають як ментори для своїх однолітків.

Волонтерський рух, як складова громадянського суспільства виконує важливі соціальні функції, такі як [12; 17, с. 160–178]:

— Світоглядна функція волонтерства виявляється в тому, що волонтер, займаючись суспільно необхідною та важливою роботою, відчуває свою значимість. Він усвідомлює, що його добровільна діяльність призводить до позитивних змін у світі і має потенціал покращити його. Ця функція підкреслює

важливе місце волонтера, демонструючи, що, незважаючи на розмір світу, внесок навіть однієї особи може мати значущий вплив.

— Виховна функція волонтерства полягає в тому, що участь людини в волонтерських заходах потребує розвинених людських якостей, таких як милосердя, доброта, чесність, самопожертва, благородство та партнерство. Ці риси характеру відіграють важливу роль у волонтерській діяльності. Якщо вони слабо розвинені або відсутні у людини, їй може бути важко працювати волонтером. Однак саме добровільна та благодійна робота сприяє розвитку та навчанню цим якостям.

— Комунікаційна функція волонтерства виявляється в тому, що волонтер часто взаємодіє з людьми, які опинилися у складних життєвих ситуаціях через різні фактори (соціальні, екологічні, економічні). Волонтер вміє спілкуватися з різними категоріями людей, такими як літні люди, діти-сироти чи хворі особи. Йому може доводитися взаємодіяти з представниками влади, керівниками організацій, іншими волонтерами, членами фокус-груп, цільовою аудиторією або працівниками державних органів, де проводяться волонтерські заходи. Таким чином, волонтер повинен володіти розвиненими комунікаційними навичками, що стає важливою функцією його діяльності.

— Когнітивна функція волонтерства, оскільки волонтер не отримує фінансової винагороди за свою працю, виявляється у набутті ним нового досвіду під час виконання завдань. Залежно від обраних соціальних проектів волонтер отримує різноманітний досвід, нові навички та вміння, необхідні для вирішення завдань, що перед ними стоять. Робота в організаціях, спрямованих на вирішення різноманітних проблем, дозволяє волонтерам збагачуватися досвідом, корисним для їхньої особистості та професійної діяльності.

— Функція формування соціального капіталу полягає у встановленні нових зв’язків та контактів. Спілкування з колегами та представниками державних структур дозволяє розширювати сферу впливу волонтерських організацій. Особисті зв’язки з тими, кому потрібна допомога, і дружба з іншими волонтерами допомагають збільшувати особистий соціальний капітал. Кожен

новий знайомий приносить новий досвід, знання, а також спільну ідентичність, цінності і інтереси, що утворюють соціальний капітал.

— Рекреаційна функція волонтерства виявляється в наданні допомоги тим, хто її потребує, але також може бути активним і соціально важливим способом проведення часу. Наприклад, волонтерство в бібліотеці, на спортивних заходах, в музеях чи галереях допомагає волонтеру поєднувати свою діяльність зі своїми інтересами або хобі.

— Профілактична функція волонтерства полягає в високих моральних стандартах особистості волонтера та в організації його вільного часу на користь суспільства, що сприяє запобіганню розвитку девіантної поведінки. Також ця функція виявляється у просуванні волонтерської діяльності як прикладу свідомої праці, що сприяє формуванню правильної моделі поведінки для дітей та підлітків.

— Аксіологічна функція волонтерства полягає в тому, що в процесі волонтерської діяльності людина формує сукупність цінностей, необхідних сьогоденню. В сучасному світі, враховуючи глобалізацію, міграцію та інші соціокультурні процеси, волонтер повинен мати гнучкі цінності, які дозволяють йому раціонально сприймати світ без упереджень і оцінок.

— Функція зростання громадської активності є необхідною для волонтера, оскільки для зайняття волонтерською діяльністю людина повинна бути активною та байдужою до проблем інших. Волонтери, виконуючи важливу суспільну роботу, усвідомлюють, що вони змінюють суспільство на краще, тим самим заохочуючи інших долучатися до них і створювати нові організації волонтерської допомоги.

— Соціалізаційна функція волонтерства показує, що волонтерські організації привертають не тільки дорослих, але і школярів та студентів. Діти, залучаючись до волонтерської діяльності, отримують модель поведінки, навчаються, як слід вести себе в суспільстві та як можна допомогти, а також виявляють свою творчу енергію, якщо це входить у сферу діяльності волонтерської організації, до якої вони долучаються.

Отже, можна здійснити висновок, що участь у волонтерській діяльності сприяє не лише розвитку емоційно-чуттєвої сфери особистості, але й викликає зміни та виховує індивіда. Вона впливає на формування його ціннісного світогляду, дозволяючи розширити світосприйняття і здобути нові знання. Крім того, волонтерська діяльність сприяє розвитку творчої активності та особистому зросту особистості [8, с. 65].

1.3. Законодавча база волонтерства в Україні та порівняльний аналіз з іншими країнами

Волонтерська діяльність взаємодіє із суспільством, зокрема з державним апаратом, що регулює відносини в даному соціумі. Характер цих відносин залежить від різних факторів, таких як історія, політика та культурні події у країні. В історії країн бувають випадки, коли держава гальмувала волонтерську діяльність, або коли соціальні та громадянські ініціативи були непідтримані. Також існують країни, де громадянське суспільство не було належним чином розвинуте.

Наприклад, в Чехії історично волонтерство розглядалося як обов’язкова, примусова безоплатна робота, але в сучасності країна відмовилася від цього підходу і прийняла нові методи регулювання волонтерської діяльності. Також Іспанія пережила зміни: якщо раніше утворення громадських об’єднань було обмеженим, то тепер країна має нормативно-правову базу для підтримки волонтерської діяльності з боку влади.

У країнах, де громадянське суспільство добре сформоване, уряди сприяють, підтримують і заохочують будь-яку добровільну діяльність, оскільки це сприяє розвитку демократичного суспільства.

Відповідно до результатів міжнародних наукових досліджень, які були проведені у зв’язку із оголошенням 2001 року Міжнародним роком волонтерів, Організація Об’єднаних Націй визначила в своїх резолюціях необхідність того,

щоб усі країни включили розвиток волонтерського руху в свої програми соціально-економічного розвитку. Також наголошується на необхідності ліквідації законодавчих бар'єрів, які стоять на шляху волонтерської діяльності, а також встановлення правового статусу та соціального захисту для волонтерів. У 2011 році Європейський Союз оголосив про проведення Європейського року волонтерства. З метою підкреслення значення волонтерської праці та подолання бар'єрів, які досі перешкоджають волонтерському рухові, Європейська Комісія визначила чотири основні цілі Європейського року волонтерства: зменшення перешкод для волонтерства в ЄС, зміцнення волонтерських організацій і поліпшення якості волонтерства, суспільне визнання волонтерської діяльності та підвищення обізнаності про її цінності та важливість.

Останні роки в Україні волонтерський рух визначається як явище масового і широкого розповсюдження, що підтверджується великим відсотком осіб, що беруть участь у волонтерській діяльності. Важливо акцентувати увагу на функціях, які повинна виконувати держава, а саме [13]:

1. В економічній сфері - довгострокове планування та прогнозування економічного розвитку країни, формування державного бюджету, встановлення системи оподаткування, підтримка підприємницької діяльності та інші аспекти.

2. У соціальній сфері - соціальний захист малозахищених верств населення, розвиток системи охорони здоров'я.

3. У політичній сфері - забезпечення охорони законності та правопорядку, прав та свобод людини, гарантування вільного волевиявлення громадян, запобігання міжнаціональних та релігійних конфліктів.

4. У культурній сфері - державна підтримка та фінансування культури, мистецтва, освіти.

5. У міжнародній сфері - розвиток взаємовигідної економічної, політичної, науково-технічної, військової та культурної співпраці з іншими державами, захист територіальної цілісності та суверенітету, підтримка системи міжнародної безпеки тощо.

У контексті подій 2013-2014 років, коли ситуація в Україні була нестабільною і державний апарат не зміг впоратися з усіма кризовими ситуаціями, волонтери взяли на себе функцію державного апарату у підтримці не лише соціально незахищених груп, але й громадян, що постраждали внаслідок конфлікту. Однак українське суспільство відрізняється постійною активністю волонтерів на протязі всього часу. Це свідчить про свідомість громадян та розвиток громадянського суспільства.

З урахуванням вибору нової стратегії розвитку, зокрема впровадження європейських цінностей, надзвичайно важливим стає підтримка соціальної роботи, відданість демократичним цінностям, забезпечення соціальної рівності та миротворення. Волонтерський рух має отримувати підтримку від державного апарату, оскільки права та норми волонтера повинні регулюватися в законному полі, встановленому державою.

Співпраця державного апарату з громадськістю сприяє формуванню тісних взаємовідносин, що полегшує роботу волонтерів і сприяє розвитку волонтерського руху. Визнанням державою добровільних організацій є ключовим елементом будівництва повноцінного демократичного суспільства. Таким чином, офіційне визнання волонтерства на державному рівні виявляється дуже важливим фактором існування демократичного громадянського суспільства.

В Україні ключовим законодавчим актом, що регулює відносини у галузі волонтерства, є Закон України «Про Волонтерську Діяльність» [23], прийнятий 19 квітня 2011 року. У цьому законі волонтерська діяльність визначається як добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, яку волонтери здійснюють шляхом надання волонтерської допомоги [14].

Однак, відзначається, що прийнятий закон викликає справедливі зауваження щодо його наслідків, а саме, те, що надмірне правове регулювання волонтерської діяльності суттєво обмежує можливості її розвитку. У даному контексті важливим визнається не лише належне закріплення правового статусу

волонтерських організацій, але й перехід до якісно нового рівня функціонування, що ґрунтується на принципах демократії [25, с. 61].

Волонтер - це особа, яка віддає свій час та робочі зусилля добровільно для виконання соціально важливої роботи. Волонтерство існує завдяки готовності людей працювати без оплати, отримуючи винагороду у вигляді досвіду, нових знайомств і вивчення нових навичок. Хоча волонтером може стати будь-хто, існують нормативно-правові акти, які встановлюють вимоги, такі як дієздатність та громадянство країни, або легальний перебування в країні, якщо волонтерська діяльність здійснюється за її межами. Такі обмеження можуть бути обхідними, наприклад, у випадку волонтерської діяльності через соціальні мережі чи створення власних веб-сайтів, тобто у ролі інтернет-волонтера. Однак всі аспекти волонтерської діяльності повинні підлягати правовому регулюванню на рівні держави.

Волонтерська допомога - це безкоштовно виконувані роботи та послуги, надані волонтерами та волонтерськими організаціями. Волонтерська діяльність є однією з форм благодійництва. Законодавець визначив, що безоплатне надання послуг або виконання робіт, яке має одноразовий характер або ґрунтується на сімейних, дружніх або сусідських відносинах, не є волонтерською діяльністю. Українська волонтерська діяльність базується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, безкорисливості та неприбутковості [23].

У вітчизняному законодавстві знаходять відображення нормативні акти, які належним чином урегульовують волонтерську діяльність, визначають її різновиди та установлюють правила, права та обов’язки осіб, які обирають цей вид громадської активності. Зазначені акти включають:

1. Конституція України;

2. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073-VI від 5.07.2012 р;

3. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження порядку формування та ведення реєстру волонтерів антитерористичної операції» № 1089 від 30.10.2014 [37].

Згідно із зазначеними правовими документами встановлено обмеження у вигляді вікових критеріїв для осіб, які виражають бажання приєднатися до волонтерської діяльності. Згідно із визначеними нормами, особа повинна досягти повноліття для того, щоб брати участь у волонтерських ініціативах. Особам, які не досягли 18-річного віку, надано можливість стати волонтерами лише за наявності згоди їхніх батьків, опікунів і т. д.

Підлітки у віці від 14 до 18 років, згідно із визначеними правилами, не мають права надавати волонтерську допомогу у таких областях, як ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру; надання допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам та органам державної влади під час дії особливого періоду, правових режимів надзвичайного чи воєнного стану, проведення антитерористичної операції; надання волонтерської допомоги у медичних закладах. Крім того, зазначено, що підлітки у віці від 14 до 18 років не можуть бути зареєстровані в Реєстрі волонтерів АТО [4, с. 164].

У 2015 році було проведено оновлення законодавчих норм, які регулюють волонтерську діяльність, внаслідок чого було відмінено вимогу надавати громадським організаціям статус волонтерських. Тепер будь-яка некомерційна організація має можливість здійснювати волонтерську діяльність. Також внесені зміни передбачають можливість неприбутковим організаціям та установам залучати волонтерів до своєї діяльності. Досягнута конкретизація питань захисту волонтерів та їх сімей, умов страхування життя і здоров’я волонтерів, а також укладання договорів на провадження волонтерської діяльності.

У контексті регулювання питань волонтерської діяльності молоді важливо відзначити позитивний аспект вітчизняного законодавства, який передбачає право волонтера зараховувати час, витрачений на волонтерську діяльність, до навчально-виробничої практики в разі її проходження за спеціальністю за згодою

навчального закладу. Цей підхід є ефективним засобом стимулювання молоді до залучення до волонтерської діяльності. Таким чином, встановлений зв'язок між законодавством щодо волонтерства та освітнім законодавством України [34].

На сучасному етапі Україна уклала угоду з Європейським Союзом, ключовим аспектом якої є можливість співпраці громадських організацій, експертна оцінка та участь іноземних діячів у роботі над українськими проектами. Це надає можливість обміну досвідом та залучення іноземної експертизи, а також допомагає наблизити законодавство України до європейських стандартів.

У кожній країні з розвиненим волонтерським рухом важливо встановити загальноприйнятий документ, який отримав би визнання як на державному рівні, так і серед населення. Цей документ повинен включати в себе правила та принципи, за якими функціонує волонтерська діяльність. Наприклад, у Австралії існує «Національна програма волонтерства», яка визначає сутність волонтерства, його принципи та функції. У цьому документі також подається статистика участі австралійців у волонтерському русі.

Необхідність існування цього документу обумовлена тим, що на державному рівні він закріплює права волонтерів, їхню безпеку та свободу. Відповідно до положень цього статуту, його розробка відбувалася у співпраці з представниками державного сектору, що гарантує відображення його норм у діяльності державних службовців.

Один з пунктів цього документу зазначає, що держава зобов'язується гарантувати, що законодавство та державна політика на всіх рівнях сприятимуть лише роботі волонтерів та робитимуть її найпростішою [49].

Щоденно велика кількість осіб займається волонтерською діяльністю у різних країнах світу, що призводить до значного внеску у розвиток суспільства, громад і міст на всій планеті. Незважаючи на загальну підтримку та заохочення волонтерської праці, існують аспекти, які потребують вдосконалення: подолання бар'єрів для волонтерів, підвищення якості їхньої роботи та допомога волонтерам у вирішенні різноманітних проблем. Оскільки некомерційні

організації співпрацюють з державними інституціями, вплив останніх формує роботу волонтерів та розширює їхні можливості.

Для оптимізації ефективності волонтерів важливо, щоб держава виконувала ряд завдань:

1) Впровадження системи мотивації для максимального залучення осіб до волонтерської діяльності. Усі охочі повинні мати можливість приєднатися до волонтерських організацій, незалежно від їхньої статі, віку, національності чи інших демографічних чи особистих характеристик.

2) Надання фінансової підтримки фондам, які працюють із соціально вразливими групами, такими як особи з фізичними вадами, сироти, переселенці та сім'ї військовослужбовців.

3) Розповсюдження інформації про внесок волонтерів у діяльність своєї громади чи міста, з фокусом на визначенні їхніх заслуг. Це сприяє залученню широкої громадськості та ознайомленню з місцевими, регіональними та міськими волонтерськими організаціями, а також заохочує до приєднання і власного внеску в розвиток суспільства.

4) Посилення волонтерського менеджменту для стимулювання організаторів волонтерських ініціатив у підвищенні кваліфікації та навичок учасників. Введення нових видів діяльності розширить можливості волонтерів для отримання різноманітного досвіду.

5) Розробка структурованої системи правил та усунення бюрократії може також покращити функціонування волонтерських організацій. Чіткі принципи та основи волонтерської роботи допоможуть новачкам та всім бажаючим зрозуміти суть своєї діяльності.

Ще однією напрямною стратегії вдосконалення роботи волонтерських організацій є реалізація рішення Ради національної безпеки і оборони України, визначеної у «Про концепції розвитку сектору безпеки і оборони України» від 04 березня 2016 року [38]. Це рішення, схвалене Указом Президента України від 14 березня 2016 року під № 92/2016, визначає роль та місце громади у вдосконаленні сектору безпеки і оборони. Основними заходами для підтримки

участі громадських організацій у підготовці складових сектору безпеки і оборони до виконання визначених завдань є:

1) Створення умов для залучення громадських організацій до військово-патріотичного виховання молоді та готовності громадян захищати Батьківщину.

2) Удосконалення законодавчого забезпечення розвитку волонтерського руху в Україні та підвищення якості надання волонтерської допомоги.

3) Залучення громадськості до процесів розвитку складових сектору безпеки і оборони, зокрема у питаннях поліпшення їхнього соціального, медичного та матеріально-технічного забезпечення, раціонального використання державних ресурсів.

Відповідно до інформації від Міністерства Закордонних Справ, Україна наразі визначається як одне з найбільш популярних напрямків для волонтерської діяльності у Східній Європі. Найбільшим центром, який реалізує волонтерські освітньо-культурні програми в Україні, є GoGlobal. Ця ініціатива, яка належить громадській організації Global Office, спрямована на підтримку вивчення іноземних мов, популяризацію культури волонтерства та просування іміджу України у всьому світі. Вже вдалося отримати підтримку від Адміністрації Президента, Міністерства закордонних справ України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України, Волонтерів ООН та посольств іноземних країн в Україні.

Програми, реалізовані GoGlobal в Україні, включають [47]:

— GoCamp - літній мовний табір із залученням іноземних волонтерів у школах у всіх регіонах України.

— GoCamp AfterSchool - програма позашкільного навчання з використанням іноземних волонтерів, яка проводиться протягом навчального року в школах по всій Україні.

На волонтерські програми GoCamp та GoCamp AfterSchool можуть подавати заявки не лише іноземці, але й українці віком від 18 років, які тривалий час проживають або навчаються за кордоном та володіють англійською, німецькою або французькою мовами на рівні вище середнього.

До моменту оголошення проекту вже приєдналися майже 500 волонтерів з усього світу, охоплено 725 шкіл та близько 70 000 дітей.

Початок повномасштабного вторгнення росії став важливим моментом для розвитку волонтерського руху в Україні. За цей період дорослі, діти та люди похилого віку незалежно від своєї професії та ресурсів взялись допомагати у подоланні викликів війни.

Суттєвим кроком для волонтерського руху стало прийняття двох законів, на підтримку яких активно виступало Центр демократії та правового розвитку. Перший із них — Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» [35] — покращив законодавче врегулювання волонтерства та актуалізував правову базу у зв'язку із вторгненням російської федерації. Другий закон, «Про внесення змін до Податкового кодексу України» [36], спрямований на підтримку розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ у умовах збройної агресії рф, передбачає звільнення від оподаткування окремих витрат організацій, які залучають волонтерів.

Фахівці з правозахисту вважають, що такі правові зміни спростять роботу громадських та благодійних організацій, які працюють із волонтерами на основі договорів. Крім того, вони сприятимуть формуванню культури стійкого волонтерства у майбутньому.

У грудні 2022 року уряд спростив процедуру включення волонтерів до Реєстру волонтерів АТО, зменшивши кількість необхідних документів. Це дозволило волонтерам, які збирають кошти на особисті рахунки з різних джерел, уникнути декларування цих коштів як доходу і, відповідно, звільнитися від сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) згідно зі статтею 165.1.54 Податкового кодексу.

Наразі держава та громадські організації працюють над продовженням терміну для включення волонтерів до Реєстру, оскільки багато з них не встигли цього зробити до 1 січня 2023 року.

РОЗДІЛ 2. РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

2.1. Вплив волонтерської діяльності на забезпечення сталого розвитку суспільства в Україні

Стратегічний план сталого розвитку до 2030 року визнає важливу роль волонтерських груп як зацікавлених сторін у досягненні 7 Цілей сталого розвитку [30]. За думкою міжнародних експертів, волонтерство представляє собою високоефективний механізм для здійснення сталого розвитку та виконання таких завдань, як:

1. Зміцнення громадянської активності, захист соціальної інклюзії, поглиблення солідарності та посилення відповідальності за досягнення результатів розвитку.

2. Волонтерство як ефективний інструмент для залучення широкого кола осіб у різноманітні сфери діяльності.

3. Надання можливості індивідам та громадам активно брати участь у власному зростанні, розвиваючи особисту стійкість, покращуючи рівень знань та відчуваючи відповідальність за долю своєї громади. Результатом такого волонтерства є посилення соціальної єдності та вірності цілям.

4. Волонтери як надійні партнери, які можуть надавати технічну підтримку та розширювати потенціал у різних тематичних областях. Вони надають базові послуги, сприяють обміну передовим досвідом та передачі навичок.

5. Роль волонтерських організацій як посередників, що об’єднують урядові стратегії та ініціативи з важливими, взаємодоповнюючими волонтерськими ініціативами громади.

6. Волонтери можуть відігравати важливу роль у вимірюванні прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку, збираючи дані, надаючи експертну підтримку та підтримуючи участь громадськості в плануванні та моніторингу.

7. Волонтери сприяють змінам у менталітеті, підвищуючи обізнаність, виступаючи за зміни та надихаючи інших.

Один із піонерів у цій справі, Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» [29], розпочав свою діяльність ще у 1997 році. Цей центр був створений на базі Київського туристичного клубу «ДЮК-78» з метою впровадження принципів добровільництва в Україні. У початковому складі ініціативної групи були представники різних професій, такі як педагоги, психологи, службовці, історики, журналісти тощо. Офіційно центр був зареєстрований 16 грудня 1998 року як громадська організація під назвою Всеукраїнський громадський центр «Волонтер».

Протягом свого існування команда Всеукраїнського громадського центру «Волонтер» успішно реалізувала понад 35 соціальних мультипроєктів, у яких взяло участь близько 20 тис. підлітків і молоді. Понад 7 тис. спеціалістів також пройшли навчання за різними програмами.

У 1998 році було створено благодійний фонд Центр волонтеріату «Добра воля», який є недержавною неприбутковою організацією. Місія цього фонду полягає в підтримці активізації громадської діяльності шляхом розвитку волонтерського руху. Фонд спрямовує зусилля на розширення залучення населення до добровільної роботи в благодійних, громадських, державних і бізнесових організаціях, з метою допомоги у вирішенні проблем суспільства.

Для сприяння формуванню громадянського суспільства та популяризації ідей волонтерства, Всеукраїнська громадська організація «Поруч» [18], заснована у 2011 році, активно реалізує благочинні проєкти. Основна мета діяльності організації полягає в задоволенні та захисті законних соціальних, економічних, творчих, національно-культурних, спортивних та інших інтересів своїх членів та інших громадян. Вони також сприяють формуванню громадянського суспільства та самоорганізації населення, розвиваючи обізнаність громадськості щодо необхідності створення ефективної системи національних та громадянських інститутів.

За період існування, ВГО «Поруч» зібрала команду з 395 волонтерів та успішно реалізувала 259 проєктів, організувала 457 івент-заходів. До основних проєктів організації входять [18]:

1. Проєкт «Школа волонтерів», спрямований на популяризацію ідей волонтерства, підвищення обізнаності щодо історії волонтерської діяльності у світі та заохочення громадян до активної участі в суспільному житті. Мета проєкту - створення нової Всеукраїнської соціальної мережі активістів для ефективного діалогу між громадою та владою під час реалізації соціальних проєктів.

2. Проєкт «Школа миру», мета якого - сприяння розвитку медіації в школах шляхом поширення культури мирного вирішення конфліктів серед дітей та молоді. Проєкт включає проведення тренінгів, відкритих дискусій круглого столу та наукових досліджень конфліктних ситуацій.

3. Участь у програмі «Активні громадяни» Британської Ради, спрямованій на створення та розвиток мережі молодих лідерів для залучення молодіжних організацій до проведення соціальних змін та забезпечення сталого розвитку.

Ці труднощі систематично подолувалися через випуск різноманітних посібників, проведення семінарів і тренінгів організаціями, які вже набули певного досвіду. Важливу роль у розвитку волонтерської мережі в Україні відіграв видання в 2012 році колективом Всеукраїнського громадського центру «Волонтер» навчально-методичного посібника «Менеджмент волонтерських груп від А до Я» [27].

У 2016 році спеціалістами ГО «Поруч» за підтримки Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH було опубліковано навчальний посібник «Школа волонтерів». Посібник включає 5 розділів, де досліджуються такі питання [45]:

1. Сутність волонтерства та історія волонтерського руху в світі та в Україні.

2. Правові основи та цивільно-правова відповідальність при здійсненні волонтерської діяльності в Україні.

3. Проєктний менеджмент і комунікаційна компетентність волонтера.

4. Активаційні вправи для сталого розвитку громади та ефективної взаємодії у форматі Громада–Влада.

5. Надання першої медичної допомоги та практичні інструменти саморегуляції.

У 2017 році виникла Українська волонтерська служба, яка призначена для розвитку культури волонтерства в Україні. Серед ініціатив, реалізованих організацією, можна виділити наступні [41]:

1. «Школа волонтерства» - це національна освітня програма, спрямована на тих, хто бажає знайти свій шлях у волонтерстві.

2. «Волонтерська платформа» - це онлайн-портал, який об'єднує можливості волонтерства з усієї території України, допомагаючи однодумцям знаходити одне одного. Платформа сприяє волонтерам у здійсненні добрих справ, особистому розвитку та внесенні змін у світ, а також надає неприбутковим організаціям можливість знаходити надійних волонтерів для спільної роботи, сприяє встановленню комунікації між ними. Ця платформа є результатом співпраці з Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) і компанією SoftServe за підтримки Міністерства молоді та спорту України.

3. Навчання з волонтерського менеджменту - це триденний навчальний практикум із волонтерського менеджменту, який проводиться у трьох містах України. Мета цього проекту полягає в наданні допомоги громадським організаціям, благодійним фондам та ініціативам у побудові міцних, тривалих відносин із волонтерами, з метою досягнення ефективних результатів у виконанні своїх завдань.

Упродовж часу виникли волонтерські організації, спрямовані на професійну діяльність, такі як Волонтерський рух системи безоплатної правової допомоги (БПД). Проект «Волонтер БПД» був запущений у лютому 2021 року і на липень 2022 року має 356 волонтерів [7]. Кожен волонтер має укладений договір та отримав посвідчення. Спільнота волонтерів БПД включає

представників різних професій, таких як юристи, соціальні працівники, студенти і громадські активісти.

Функції волонтерів БПД включають:

— Надання допомоги у правовій освіті;

— Встановлення взаємодії між центрами безоплатної вторинної правової допомоги (БВПД) та партнерськими організаціями;

— Комунікації з об’єднаними територіальними громадами та органами місцевого самоврядування;

— Підготовка та розміщення публікацій про систему БПД у ЗМІ та соціальних мережах;

— Перенаправлення громадян до юристів системи БПД.

В контексті війни волонтери БПД активно працюють над вирішенням проблем вимушених переселенців та учасників бойових дій, надаючи правову допомогу тим, хто постраждав від воєнних злочинів.

Однією з екологічно спрямованих волонтерських організацій є громадська організація «Центр екологічних ініціатив «ЕкоДія» [39]. У рамках своєї діяльності експерти та активісти спільно працюють над ідеєю збереження довкілля шляхом впливу на прийняття рішень.

Напрями діяльності організації включають:

— Зелене відновлення України, що охоплює впровадження стандартів якості повітря, зменшення викидів від транспорту в містах, моніторинг якості води в сільській місцевості, збільшення площі лісів та зменшення впливу сільського господарства на довкілля.

— Дослідження напрямків зростання зеленої енергетики, розроблення та проведення онлайн-курсів про її зміст та вплив на зміну клімату.

— Перевірка якості води в громадах та порівняння її з європейськими нормами.

— Проведення кліматичних маршів з вимогами фінансування заходів щодо протидії зміні клімату.

— Підтримка територіальних громад у розробці місцевої кліматичної політики.

— Видання навчальних матеріалів та інструкцій.

Громадська організація «Інтегрум» [40] активно займається опікою над дітьми, які проживають в дитячих будинках, інтернатах, а також у центрах реабілітації та соціальних службах міста Києва та області. Головною місією цієї організації є впровадження рівного етичного підходу до дітей з особливостями розвитку та підтримка їх творчої самореалізації.

На території України успішно функціонує перша та найбільша фандрайзингова платформа онлайн-благодійності під назвою Dobro.ua. Цей ефективний та сучасний інструмент призначений для залучення фінансової підтримки для благодійних та соціальних проєктів різного спрямування. Діяльність платформи Dobro.ua є частиною Міжнародного Благодійного фонду «Українська Біржа Благодійності» [42].

Слід зазначити, що донорами для українських волонтерських організацій, як правило, виступають міжнародні фонди та структури. До них відносяться, наприклад:

— Міжнародний фонд «Відродження», створений філантропом Дж. Соросом та частиною міжнародної мережі Фундацій відкритого суспільства (Open Society Foundations);

— Шведське агентство з міжнародного співробітництва та розвитку, SIDA, що є урядовою агенцією Швеції з питань співробітництва в галузі розвитку, маючи двосторонню співпрацю з 35 країнами Африки, Азії, Латинської Америки та Європи;

— USAID, провідна світова міжнародна агенція розвитку, створена в США у 1961 році;

— UNDP, програма ПРООН з розбудови стійкості та відновлення;

— Global Greengrants Fund, міжнародна організація, яка виділяє гранти на реалізацію екологічних проєктів;

— National Endowment for Democracy (NED), Національний фонд на підтримку демократії, приватний некомерційний фонд, що ставить своєю метою зміцнення демократичних інститутів у всьому світі. Заснований у 1983 році та фінансується переважно Конгресом США, цей фонд щорічно надає понад 2000 грантів на підтримку проєктів неурядових організацій за кордоном, які працюють на благо розвитку демократії у більш ніж 100 країнах.

Важливим аспектом у волонтерській діяльності є пошук можливостей для волонтерства. Для цього в Україні існують різноманітні ресурси, які можна використовувати, як вказано у Табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Ресурси для пошуку волонтерських можливостей

Ресурс	Характеристика
Work.ua	Ресурс, який допомагає не лише знаходити оплачувану роботу, але й волонтерські можливості. Для цього під час пошуку слід вказати «Волонтер/Волонтерство» у рядку «Посада або компанія».
Паляниця.Інфо	Платформа створена Українською волонтерською службою спільно з IT-компанією SoftServe для надання допомоги людям у часи повномасштабної війни. На сайті розміщено розділ «Стати волонтером», де можна пройти відповідну волонтерську реєстрацію.
Онлайн-портал «Волонтерство в Україні»	Створений Українською волонтерською службою. В розділі «Можливості» можна знайти цікаві волонтерські можливості та подати заявку, заповнивши спеціальну анкету волонтера.
«ВзаємоДія»	Платформа надає багато інформації, включаючи розділ «Надати допомогу». Користувач може вибрати, як саме він хоче допомагти: онлайн, офлайн чи фінансово. Залежно від вибору, сайт направляє на конкретні варіанти допомоги.
Мобільний додаток «Волонтер»	Створений Асоціацією молодіжних центрів, цей додаток дозволяє знаходити можливості для волонтерства в різних містах України.
Сайт «ВолонтерЮ»	На цьому сайті можна зареєструвати свою активність або приєднатися до наявних волонтерських ініціатив.

Не менш суттєвим аспектом є завдання по знаходженню волонтерів. З цією метою волонтерські структури використовують різноманітні методи та засоби (Табл. 2.2.).

Таблиця 2.2.

Інструменти залучення волонтерів [5]

Масовий пошук волонтерів	1. Використання спеціалізованої онлайн-платформи для залучення волонтерів на національному рівні. 2. Розміщення рекламних матеріалів на вулицях у вигляді афіш і брошур для залучення уваги та інформування громадськості. 3. Розповсюдження повідомлень та інформації через засоби масової інформації та соціальні мережі для максимального охоплення аудиторії. 4. Розміщення інформації про потребу в волонтерах на спеціалізованих онлайн-ресурсах.
Індивідуальний пошук волонтерів	1. Проведення особистих комунікацій та висилання запрошень для залучення волонтерів. 2. Використання електронної пошти та телефонних дзвінків для зв’язку та спілкування із зацікавленими особами. 3. Активна участь та реклама волонтерських ініціатив у спільнотах соціальних мереж. 4. Звертання до фахівців та спеціалізованих груп для залучення осіб із потрібними навичками та досвідом.
Національний рівень	1. Національна волонтерська платформа; 2. Взаємодія зі ЗМІ (пресрелізи й ефіри); 3. Всеукраїнські громадські організації та благодійні фонди; 4. Поширення інформації в соціальних мережах; 5. Залучення лідерів суспільної думки; 6. Залучення фахових середовищ.
Локальний рівень	1. Участь у місцевих ЗМІ для публічних виступів та представлення волонтерських ініціатив. 2. Проведення особистих заходів та презентацій для залучення волонтерів на місцевому рівні. 3. Поширення інформації в соціальних мережах.

Проблема волонтерства в Україні полягає в діяльності осіб, які, називаючи себе волонтерами, порушують основи волонтерської етики. На етапі початку Антитерористичної операції (АТО) реєстрували випадки зловживань волонтерським статусом, такі як незаконна спроба вивезення зброї, непрозора бухгалтерія, таємний перепродаж волонтерської допомоги. Дослідники вказують, що ці явища були характерні на початковому етапі бойових дій, але

згодом їхня інтенсивність зменшилася. Однак і сьогодні іноді зафіксовуються випадки привласнення зібраних коштів.

Науковці вбачають розв'язання цієї проблеми у впровадженні спеціальних механізмів звітності та контролю за діяльністю волонтерських організацій. Ще однією проблемою, що обмежує ефективність волонтерської діяльності, є недостатня координація між самими волонтерами через відсутність ефективних механізмів і центрів координації. Деякі кроки вирішення цієї проблеми вже здійснені, зокрема, у сфері волонтерства під час війни. Міністерство оборони України разом з YouControl у березні 2022 року створило онлайн-платформу «Люди для України» для оперативної допомоги Збройним Силам України [28]. Мета проєкту - об'єднати та координувати дії волонтерів, які працюють над забезпеченням потреб ЗСУ та територіальних громад, забезпечити ефективну логістику для найшвидшої доставки допомоги.

Завдання державної політики підтримки волонтерської діяльності визначається аналізом факторів, які впливають на її розвиток. Ці фактори можна класифікувати за двома ознаками: ті, що стимулюють розвиток волонтерського руху, і ті, що перешкоджають чи сповільнюють його розвиток.

Великий кредит довіри до волонтерського руху від населення є одним із важливих чинників, що впливають на перспективи розвитку волонтерства в Україні. За результатами опитування 2014 року, проведеного Київським міжнародним інститутом соціології, волонтери мали найвищий рівень довіри громадян України серед владних і суспільних інститутів, отримавши 7,3 бали за 10-бальною шкалою. Абсолютну, десятибальну довіру до волонтерів відчували 22,6% громадян України, тоді як зовсім не довіряли волонтерам лише близько 5% населення [31, с. 36]. Збільшення чисельності людей, які потребують допомоги, також стало мотивацією для розвитку волонтерської діяльності.

Однак існують фактори, які перешкоджають чи сповільнюють розвиток волонтерського руху. До них відносяться недостатня матеріально-технічна база громадських об'єднань, відсутність масової освіти з тематики волонтерства,

невелике поширення цінностей діалогу, а також відсутність сталих практик партнерства з органами місцевого самоврядування та бізнесом.

Завдання державної політики повинно спрямовуватися на нівелювання зазначених негативних чинників. Діяльність волонтерських організацій в Україні важливою мірою сприяє забезпеченню сталого розвитку суспільства, вирішенню проблем окремих громадян та підтриманню навколишнього природного середовища. Для ефективного розвитку волонтерства в Україні необхідна реальна державна підтримка, яка вже визначена нещодавніми змінами у законодавстві.

2.2. Системний аналіз волонтерської діяльності в контексті національної безпеки України

Після анексії Криму та початку війни на Донбасі в Україні спостерігалася істотна активізація волонтерського руху. Цей феномен пов’язаний із появою вимушених переселенців, загостренням економічних проблем та виявленням недоліків у забезпеченні ліками, їжею, одягом і необхідним спорядженням для військових, які захищають територію України. В даному періоді, згідно з оцінками дослідників, волонтерство досягло найвищого рівня розвитку за весь період незалежності України [26].

Вчені О.В. Панькова, О.Ю. Касперович та О.В. Іщенко вказують, що «мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована основним чином через волонтерство, відповідаючи на зовнішню загрозу втрати територіальної цілісності української держави. Такий чинник є нехарактерним для інших країн світу, визначаючи нашу українську специфіку».

Згідно з результатами загальнонаціонального дослідження стану волонтерства в Україні, проведеного компанією GfK Ukraine у грудні 2014 року, українці визнали важливу роль волонтерського руху у суспільних процесах [26]:

— У ході опитування 62% респондентів визнали значущу роль волонтерів у політичних трансформаціях, що відбулися протягом останнього року.

— За даними дослідження, 85% опитаних вважають, що волонтерський рух сприяє зміцненню миру.

— 81% респондентів висловили думку, що волонтерський рух є необхідною складовою громадянського суспільства.

Результати проведеного дослідження підтверджують, що 23% українців мали досвід волонтерства, при цьому 9% розпочали волонтерську діяльність протягом останнього року. Основним напрямом волонтерської діяльності у 2014 році стала допомога українській армії та пораненим, чим займалися 70% волонтерів.

Соціологічне дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, спільно з Українським центром економічних та політичних досліджень імені О. Разумкова, показало, що протягом 2015 року волонтерською діяльністю займалися 13% українців. Щоденно цією діяльністю займалася майже 5% населення, а 23% віддавали волонтерству кілька годин на тиждень. Найбільше громадяни допомагали армії (65%), 21% надавали допомогу хворим та інвалідам, а третє місце займала допомога людям, які опинились у складних життєвих обставинах [33].

Один із чинників активізації волонтерського руху в період 2014–2015 років було розширення функцій державних структур у сфері забезпечення обороноздатності країни, які раніше виконувались неефективно чи взагалі не виконувались. Об’єктивними причинами такої ситуації були обмеженість фінансових ресурсів та наслідки анексії АР Крим і бойових дій на території Донецької та Луганської областей.

Після знищення об’єктів інфраструктури та житлових зон на Сході України росією розпочався процес мобілізації волонтерів для відновлення житла громадян. Репрезентативним прикладом такої ініціативи став проєкт благодійної організації «Львівська освітня фундація» з назвою «Будуємо Україну Разом» (БУР), який було реалізовано у 2014 році. Протягом двох місяців львівські

волонтери, взявши до участі місцевих мешканців, виконували ремонтні роботи в квартирах у місті Краматорськ. Поступово ця ініціатива перетворилася на волонтерський рух, що охопив усі регіони України. За допомогою програми «БУР» волонтери не лише відновлюють пошкоджене військовим агресором житло, але й виховують нове покоління відповідальних громадян, які сприяють позитивним змінам.

БУР розробив унікальну модель молодіжного підсилення, що включає в себе волонтерство, неформальну освіту, фінансування бізнес- та освітніх проєктів, менторство та формування довіри. Цей рух привертає нових волонтерів, сприяє створенню молодіжних центрів та осередків, які надають постійну громадянську освіту в різних регіонах країни.

Аналізуючи напрями волонтерської діяльності в 2014–2015 роках, дослідники зробили висновок, що цей період відзначався «значною кількістю нестандартних для світової практики напрямів, що створювали не лише систему допомоги особам і структурам, що її потребують, але й паралельну систему розробки та реалізації рішень, спрямованих на більш ефективне виконання функцій відповідних державних структур, зокрема в області оборони» [19].

У 2016 році волонтерською діяльністю займалися 14% опитаних, при цьому майже 5% волонтерів віддавали цьому щоденно, тоді як приблизно 11% приділяли кілька годин на тиждень. Аналогічно до 2015 року, найпопулярнішим видом волонтерства залишалася допомога військовим.

З початку війни, з 24 лютого 2022 року, спостерігався новий підйом волонтерської активності. У перші дні конфлікту були сформовані штаби допомоги, фонди та платформи, спрямовані на збір коштів для підтримки армії та всіх постраждалих. Волонтерська діяльність індивідуальних волонтерів і волонтерських організацій активізувалась значно. Основні напрями діяльності індивідуальних волонтерів включали:

— виготовлення сіток для маскування;
— пошук необхідного обладнання для армії;
— збір продуктів харчування та їх передача військовим;

— приготування їжі для військових;

— збір коштів на потреби армії;

— участь у евакуації населення;

— збір ліків для передової та госпіталів;

— збір теплих речей та продуктів першої необхідності для переселенців;

— забезпечення кормами притулків для тварин і зоопарків.

На самому початку війни найбільше волонтерів зосереджувалися в гуманітарних штабах і надавали допомогу Збройним Силам України (ЗСУ), що свідчить про результати опитування, проведеного міжнародним молодіжним проєктом ЮНІСЕФ U-Report у червні 2022 року «Рис. 2.1.» [9].

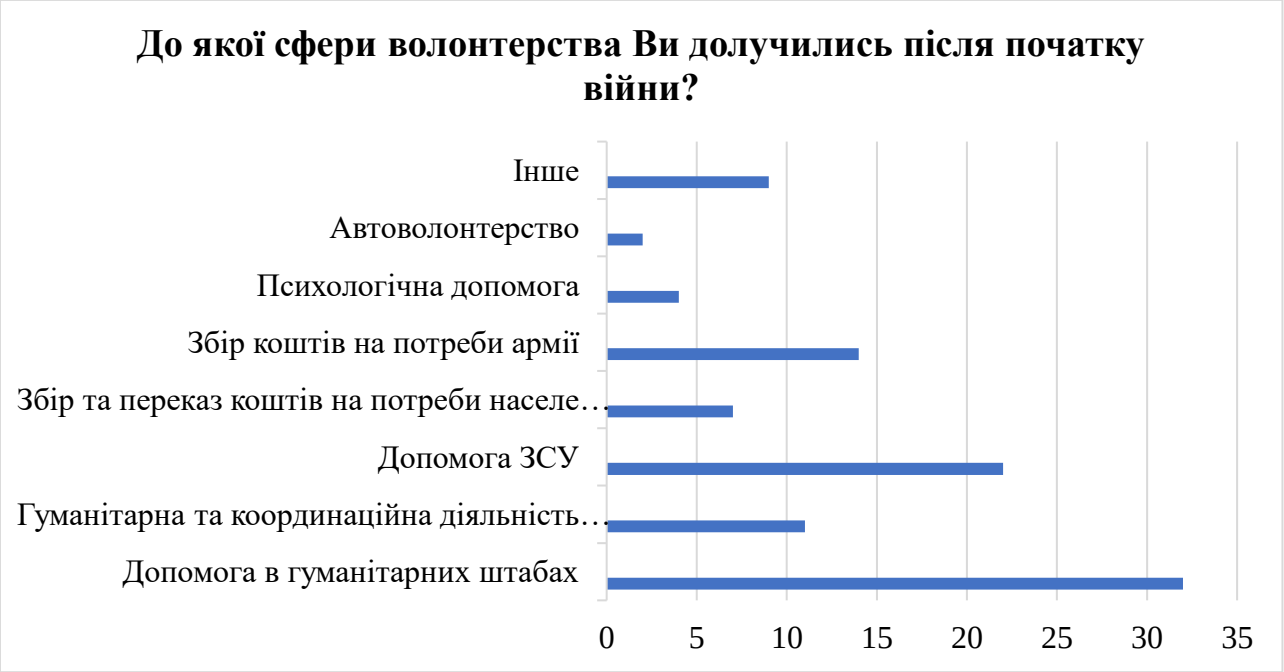

Рис. 2.1. До якої сфери волонтерства Ви долучились після початку війни?

Вражає діяльність волонтерів, які працюють в західних областях України та займаються евакуацією населення під час воєнної ситуації. На львівському залізничному вокзалі волонтери активно діють вже третій день від початку конфлікту. Ініціативні підприємці, представники обласних державних адміністрацій та небайдужі містяни об’єднали зусилля для подолання хаосу.

Протягом 14 днів понад 1 мільйон українців евакуювалися із Головного залізничного вокзалу України.

У цей період волонтери надавали різноманітні безкоштовні послуги, включаючи гуманітарну допомогу населенню у вигляді їжі, засобів гігієни, одягу, матраців та побутової техніки. Також забезпечувалася психологічна підтримка для забезпечення належного психологічного стану евакуйованого населення. Волонтери також координували надання медичної допомоги, створення безпечних дитячих просторів та допомогу в орієнтації щодо розкладу поїздів.

Постачання гуманітарної допомоги з-за кордону вимагало ефективної системи логістики. Волонтери, які відповідали за доставку вантажів, стикалися з численними труднощами, такими як дефіцит необхідних товарів у Європі та складність знаходження товарів за доступною ціною. Також виникли проблеми із наявністю водіїв через обмеження виїзду для чоловіків віком від 18 до 60 років у зв’язку з введенням воєнного стану. Цю проблему вдало вирішено завдяки участь волонтерів-жінок та чоловіків літнього віку.

На сучасний момент в Україні функціонує значна кількість волонтерських організацій, які відзначаються активною підтримкою Української армії, Національної гвардії та інших формувань, включаючи добровільні, з 2014 року.

Благодійний фонд «Повернись живим» успішно діє з 2014 року та здійснює закупівлю обладнання, яке забезпечує врятування життів військовослужбовців. Серед придбаного обладнання важливе значення має тепловізійна оптика, квадрокоптери, автомобілі, системи захисту та розвідки. Цей фонд став першою благодійною організацією в Україні, якій було надано ліцензію на закупівлю та імпорт товарів військового та подвійного призначення.

З початку своєї діяльності у 2014 році, Фонд зібрав понад 4,5 мільярда гривень для потреб Збройних Сил та підготував понад 10 тисяч висококваліфікованих військових фахівців.

Ще однією важливою благодійною ініціативою є фонд Сергія Притули, який забезпечує українських військовослужбовців засобами зв’язку, оптичними

пристроями, дронами, транспортом і засобами тактичної медицини. У серпні 2022 року цей фонд інвестував 600 мільйонів гривень у придбання супутника від компанії ICEYE для потреб української розвідки.

Фонд KSE був утворений у 2007 році і з того часу активно займається наданням підтримки громадянам України та українській армії під час війни. Однією з ключових ініціатив фонду є закупівля різноманітного військового обладнання, такого як бронежилети, каски, пікапи, дрони, засоби зв'язку, аптечки та турнікети для українських військових.

У березні 2022 року KSE Foundation розпочав проєкт з надання продуктової допомоги громадянам по всій країні. Цей проєкт реалізується у співпраці з Міністерством соціальної політики України та Fozzy Group на основі тристороннього договору. Згідно з цим договором, KSE Foundation координує приймання гуманітарної допомоги від іноземних партнерів та передачу її отримувачам. Fozzy Group відповідає за перевезення гуманітарних вантажів та організацію безоплатної роздачі допомоги у своїх магазинах.

За період цього партнерства було надано понад 1000 тонн гуманітарної допомоги для більше ніж 300 тисяч громадян по всій Україні [46].

Крім того, KSE Foundation збирає кошти для відновлення зруйнованої інфраструктури України. Спільно з Міністерством охорони здоров'я України, Укргазбанком та Київською ОВА було зібрано понад 4,5 мільйона гривень на відбудову амбулаторії в селищі Макарів Київської області.

В Україні існує ряд волонтерських організацій, що активно надають допомогу фронту, біженцям та населенню, що страждає від війни. Серед них можна виділити:

1. Всеукраїнське об'єднання «Патріот»: Спеціалізується на матеріальній та соціальній підтримці військових. Зібрані кошти використовуються для придбання касок, форми, зброї та амуніції для солдат на фронті.

2. ДемАльянс допомога: Надає соціальну, психологічну, інформаційну та юридичну допомогу родинам воїнів. Організує навчання психологічної самодопомоги та утримує соціальний клуб для членів родин воїнів.

3. Фонд Діани Макарової (Фонд оперативної національної допомоги): Ініціативна група активістів, яка надає допомогу армії, Національній гвардії, пораненим і біженцям, а також сім'ям військовослужбовців.

4. Всеукраїнський фонд «Територія Добра»: Заснований у 2015 році, надає допомогу не лише військовим, але і дітям, що проживають на лінії зіткнення.

5. UNITED 24: Ініціатива Президента України Володимира Зеленського, яка дозволяє здійснювати донати для підтримки ЗСУ, медичних та гуманітарних потреб цивільних, а також відновлення інфраструктури в регіонах.

6. КОЛО: Команда організації складається з провідних менеджерів компаній-гігантів українського ринку і забезпечує надання технічного обладнання ЗСУ.

7. Зграя: Співпрацює з іншими волонтерськими організаціями та координує гуманітарні вантажі для цивільних та військових, такі як медикаменти, устаткування для лікарів, техніка, екіпірування та засоби тактичної медицини для ЗСУ.

У березні 2021 року відбулося об'єднання волонтерських організацій та індивідуальних волонтерів з різних регіонів України під егідою Української волонтерської служби, що ініціювалося спільними зусиллями Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), IT-компанії SoftServe та з підтримкою Міністерства молоді та спорту. Ця ініціатива призвела до створення Волонтерської Платформи, яка стала невід'ємним інструментом для волонтерів під час воєнного конфлікту, надаючи їм можливість оперативно реагувати на потреби тих, хто опинився у складних життєвих обставинах.

На даний момент Волонтерська Платформа об'єднує понад 400 тисяч користувачів, більше 500 організацій та місцевих волонтерських ініціатив, а також пропонує 1150 волонтерських можливостей. Використання цього ресурсу сприяє ефективному встановленню зв'язку між волонтерами та особами, які потребують допомоги. Протягом перших місяців війни спостерігалося тривале зростання кількості користувачів Платформи, яке втричі перевищило

початковий показник. Загалом, за весь час функціонування, Платформа зареєструвала близько 50 тисяч волонтерських реєстрацій [11].

У травні 2022 року Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Центром політичної соціології, при підтримці John Fell Oxford University Press Research Fund, здійснили опитування серед 1000 респондентів щодо їхньої участі в волонтерстві. Згідно з результатами опитування, 57% українців із Центрального та Західного регіонів країни брали участь у волонтерській діяльності чи благодійності, тоді як 11% висловили намір це зробити в майбутньому. Зокрема, серед осіб віком 18–29 років 80% вже приєднувалися до волонтерського руху чи благодійності, або фінансово, або своєю працею.

Ще одне дослідження, проведене у червні-липні 2022 року Zagoriy Foundation спільно з дослідницькою агенцією «Соціоінформ», під назвою «Благодійність у часи війни», розкрило, що у 2022 році 86% мешканців України виявилися благодійниками. Це число на 19% перевищує показники 2021 року [22].

Фінансова підтримка залишається найбільш популярним способом надання допомоги, здійснюючи це 76% благодійників. На другому місці розташувалася безоплатна передача їжі, одягу та засобів гігієни (69%), тоді як на третьому місці було надання безоплатних послуг чи виконання робіт (45%). Українці найчастіше надсилали кошти на державний рахунок Збройних Сил України (37%) та банківські картки осіб, які потребували фінансової допомоги (32%). 27% віддали допомогу через волонтерів, а 25% — через благодійні фонди. При цьому середній розмір благодійного внеску збільшився з 1046 гривень у 2021 році до 9730 гривень у 2022 році.

Результати опитування також свідчать, що 66% волонтерів виконували фізичну працю, таку як розвантаження вантажів чи виготовлення сіток, 39% організовували гуманітарну допомогу, 25% надавали допомогу військовим. 31% долучилися до боротьби на інформаційному фронті, а 10% стали кіберволонтерами.

Дослідження також показало, що більшість тих, хто приєднався до волонтерської чи благодійної діяльності, планують продовжувати це робити і в майбутньому «Рис. 2.2.» [22].

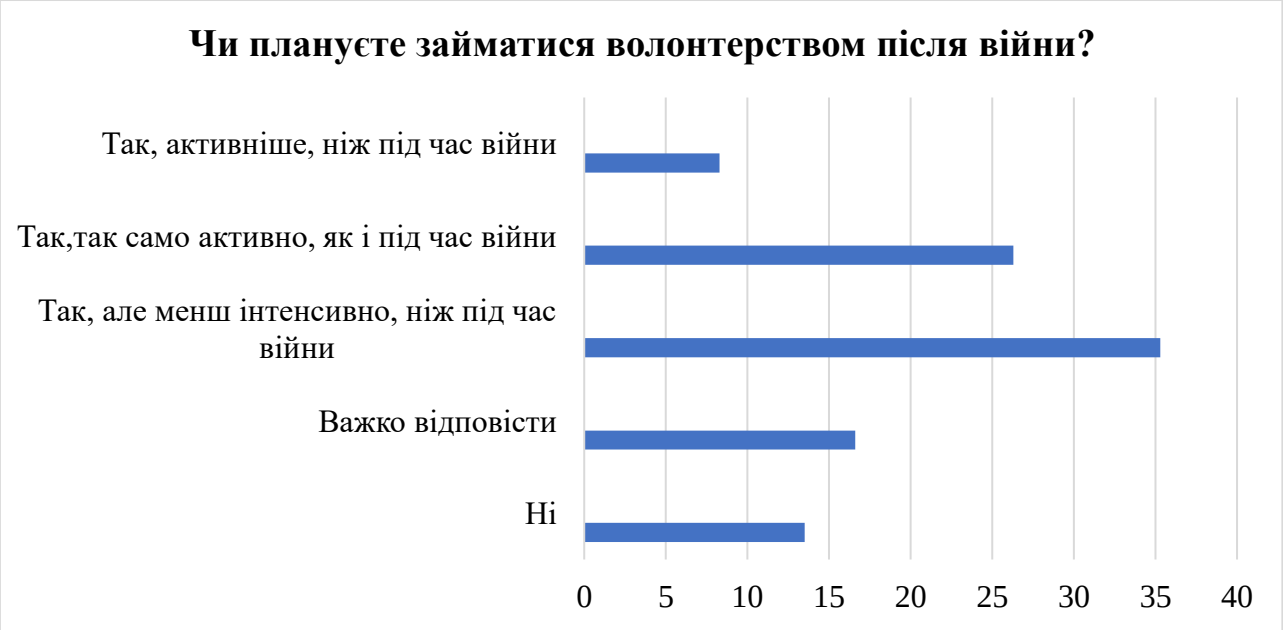

Рис. 2.2. Чи плануєте займатися волонтерством після війни?

Російська збройна агресія в Україні, розпочавшись у лютому 2022 року, відзначилася значущим впливом на активізацію волонтерського руху в країні. На сьогоднішній день існує велика кількість волонтерських організацій, які активно взялися за допомогу українській армії, проводячи збір коштів, виготовлення маскувальних сіток, вирішення проблем з дефіцитним обладнанням та готування їжі для військових. Останні соціологічні дослідження свідчать про те, що понад половина українського населення приєдналася до волонтерського руху з самого початку конфлікту, щоб надавати допомогу тим, хто перебуває в складних обставинах.

ВИСНОВОК

У результаті проведеного наукового дослідження нам вдалося глибше розібратися у суті та особливостях волонтерського руху в Україні. Теоретичний аналіз, здійснений у першому розділі, дозволив систематизувати різноманітні підходи та теорії визначення волонтерської діяльності, а також висвітлити історичні та теоретичні аспекти виникнення цього соціального явища.

Визначені види та функції волонтерської діяльності, а також розглянуті різні сфери застосування волонтерів в українському суспільстві. Особлива увага приділена системному аналізу законодавчої бази волонтерства, яка включає Конституцію, міжнародні угоди, закони та інші нормативно-правові акти, регулюючі цю сферу.

Дослідження взаємодії волонтерського руху із системою правового забезпечення в Україні визначило ключові аспекти, такі як визначення нових напрямів волонтерства, роль інформаційно-аналітичної платформи та акцент на створенні загальнодержавних цільових програм.

У другому розділі нашого дослідження було зосереджено увагу на ролі та впливі волонтерських організацій в Україні в контексті сталого розвитку суспільства. Отже, можна зробити кілька ключових висновків, які підсумовують отримані результати.

Волонтерські організації в Україні відіграють ключову роль у вирішенні соціальних проблем та підтримці сталого розвитку суспільства. Їхня діяльність спрямована на підвищення громадянської активності, соціальну інклюзію та формування солідарності серед населення.

Однак, на жаль, існують певні проблеми, що виникають у контексті волонтерської діяльності. Відсутність ефективної комунікації, проблеми з контролем за майном, емоційне вигорання волонтерів, а також питання безпеки та опір з боку чиновників та можливі випадки зловживань – це аспекти, які потребують уваги та вдосконалення політики підтримки волонтерства.

Зростання волонтерського руху стимулюється довірою громадян, підвищенням потреб у допомозі, патріотизмом та увагою влади до покращення правового забезпечення волонтерської діяльності. Проте, варто враховувати проблеми, такі як відсутність матеріально-технічної бази, недостатнє навчання та обмежений охоплення цінностей діалогу.

Збройна агресія росії в Україні в 2022 році значно підсилила активність волонтерського руху. Багато організацій зосереджено на підтримці української армії та наданні допомоги важливим завданням. Це відображає високий рівень мобілізації та готовності громадян долучитися до підтримки важливих справ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авуєва І. Інституціоналізація соціальних рухів / І.В. Авуєва //Проблеми розвитку соціологічної теорії. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства: наукові доповіді і повідомлення III Всеукраїнської соціологічної конференції, 18 квітня 2003 р., Київ / Соціологічна асоціація України, Інститут соціології НАН України. За ред. М.О. Шульги, В.М. Ворони. – К., 2003.

2. Авуєва І. Соціальний портрет членів соціальних рухів, громадських організацій та політичних партій // Українське суспільство – 2003. Соціологічний моніторинг / За ред. д.е.н. В. Ворони, д.с.н. М. Шульги/ І. Авуєва. – К.: Інститут соціології НАН України, 2003.

3. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів /О.В. Беспалько. – К.: Центр навч. літератури, 2005. С. 165.

4. Бондаренко А., Вдовцов Ю. Посібник по роботі з волонтерами. — Київ, 2021. — 164 с.

5. Борецька Н.П. Сучасний стан і проблеми розвитку соціально-трудових відносин у добровольчестві / Н.П. Борецька, Г.О. Крапівіна / Соціально-трудові відносини: теорія та практика. Формування ринкової економіки [Текст]: Зб. наук. праць. Спец. вип: У3 т. Соціально-трудові відносини: теорія і практика. К.: КНЕУ, 2010. С. 218.

6. Буздуган Я. Еволюція світового волонтерського руху / Я. Буздуган, О. Никонович. // Віче. – 2013. – С. 7–10.

7. Волонтери системи БПД: нові обличчя. URL: https://minjust.gov.ua/news/ministry/volonteri-sistemi-bpdnovi-oblichchya

8. Волонтерство в сучасному світі як соціальний феномен. Соціологічні дослідження, 2012. с. 63-66.

9. Волонтерство під час війни. Результати опитування U-Report, проведене 25 червня 2022 р. URL: https://ukraine.ureport.in/opinion/5800/

10. Волонтерська діяльність молоді як прояв патріотичних почуттів: управлінський аспект. Найда І.В. Київського кооперативного інституту бізнесу і права. Право та державне управління, 2023 р. № 1. С. 218.

11. Волонтерська Платформа об'єднала 400 тисяч українців довкола допомоги Україні під час війни. URL: https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/volunteer-hub-helps-400000-ukrainians-make-difference

12. Волонтерська служба недержавної організації соціальної сфери. К.: БТ «Джерело», 2000. С. 36.

13. Волонтерський рух в Україні під час проведення антитерористичної операції: історія, стан, проблеми. URL: http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Volonterskyj-ruh-pid-chas-ATO.pdf

14. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики : аналіт. доп. – К.: НІСД, 2015. С 5.

15. Всеукраїнський громадський центр «ВОЛОНТЕР». URL: https://volunteer.kiev.ua

16. Гнибіденко В., Тушевська Т. Волонтерство: погляд на діяльність через призму івент-менеджменту. Наука–виробництву, 2022, 17 ст.

17. Голуб В. Л. Роль волонтерської діяльності в освітньо-науковому просторі суспільства та її значення для державного управління // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України, 2013. Вип. 2. С. 160–178.

18. Громадська організація «Поруч». URL: http://poruch.com.ua

19. Давиденко Г.В. Сучасні тенденції психології та психотерапії: досвід та перспективи. Збірник наукових праць. ТОВ «ТВОРИ», 2021. 138 с.

20. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (15.12.1992, № 2859). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2859-12#Text

21. Дійков М.І. Історичні аспекти волонтерського руху в Україні. Матеріали для використання у навчально-виховній роботі вчителів історії. ДНЗ «Мелітопольське ВПУ». Мелітополь, 2022 р. 22 с.

22. Жерельнікова З. «Все для фронту»: благодійність та волонтерство українців з початку повномасштабної війни. URL: https://voxukraine.org/vse-dlya-frontu-blagodijnist-ta-volonterstvo-ukrayintsiv-z-pochatkupovnomasshtabnoyi-vijny/

23. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року за № 3236-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text

24. Закон України «Про сприяння становленню та соціальному розвитку молоді в Україні» (05.02.1993, № 2998-XII). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text

25. Лещенко М.О. Волонтерська діяльність під час військових подій в Україні і світі. Факультет соціології і права. Кафедра соціології. Київ – 2018. С. 22-25.

26. Матяш М. Українське волонтерство — явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом, 2022. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html

27. Менеджмент волонтерських груп від А до Я: навч.-метод. посіб. / за ред. Т.Л. Лях; авт.-кол.: З.П. Бондаренко, Т.В. Журавель, Т.Л. Лях та ін. Київ: Версо-04, 2012. 288 с.

28. Міноборони спільно з YouControl запустили платформу для оперативної допомоги ЗСУ. URL: https://www.mil.gov.ua/news/2022/03/12/minoboroni-spilno-z-youcontrol-zapustili-platformu-dlya-operativnoidopomogi-zsu/

29. Офіційний сайт Всеукраїнського громадського центру «Волонтер». URL: https://volunteer.kiev.ua/aboutus

30. Офіційний сайт Програми волонтерів ООН (United Nations Volunteer Program, UNV). URL: https://www.unv.org

31. Панькова О.В., Касперович О.Ю., Іщенко О.В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи // Український соціум. 2016. № 2(57). С. 36.

32. Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг від 10 грудня, 2003 р. № 1895. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-п#Text

33. Постмайданна благодійність і волонтерство-2015: результати соцдослідження. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. URL: http://www.dif.org.ua/ua/polls/2015a/postmaidannazhennja-html

34. Правові аспекти волонтерської діяльності в Україні, 2023. URL: https://pravokator.club/news/pravovi-aspekty-volonterskoyi-diyalnosti-v-ukrayini/

35. Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» щодо підтримки волонтерської діяльності від 15 серпня 2022 року за № 2519-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2519-20#Text

36. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо сприяння розвитку волонтерської діяльності та діяльності неприбуткових установ та організацій в умовах збройної агресії російської федерації проти України від 15 серпня 2022 року за № 2520-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2520-20#Text

37. Про затвердження Порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації 19 листопада 2014 р. за № 1471/26248. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1471-14#Text

38. Про концепції розвитку сектору безпеки і оборони України від 04 березня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text

39. Сайт ГО Центр екологічних ініціатив «Екодія». URL: https://ecoaction.org.ua/pro-na

40. Сайт громадської організації «Інтегрум». URL: https://integrum.org.ua

41. Сайт Української волонтерської служби. URL: https://volunteer.country

42. Сайт фандрайзингової платформи онлайн-благодійності Dobro.ua. URL: https://dobro.ua

43. Серцем покликані до милосердя: волонтерський рух в Україні та світі: інформаційні матеріали для написання рефератів / уклад. В.І. Матяш. – Полтава, 2014. – 36 с.

44. Холєва Є.С., Трубіцина І.А. Волонтерство як прояв громадської діяльності. Харківський національний автомобільно-дорожній університет, 2019. С. 155-158.

45. Школа волонтерів: навч. посіб. / за заг. ред. Г.С. Скитьової: авт. кол.: Я.А. Брик, Н.В. Говорун, В.В. Дементьєв, О.М. Лащук, О.В. Мельник, О.В. Потій, Г.С. Скитьова, М.П. Тищенко. Київ, 2016. 166 с.

46. Що робить KSE Foundation. URL: https://kse.ua/ua/about-the-school/news/shho-robit-kse-foundation/

47. GLOBAL OFFICE, 2024. URL: https://globaloffice.org.ua/uk/goglobal/

48. Pakdel, B. The Historical Context of Motivation and Analysis Theories Individual Motivation. International Journal of Humanities and Social Studies, №3(18), 2013. P. 240-247.

49. Saiyadain, M.S. Human Resources Management (4th ed.). New Delhi: Tata McGraw - Hill Publishing Company Limited, 2009.